

Ezt azonban mintha nem tartanánk tragédiának, pedig az. A különböző német csoportokkal való együttélésből sok haszna származott a magyarságnak. Hogy egyebet ne mondjunk, a magyar városkultúra alapjait legnagyobb-részt a németek vetették meg. Az ipari és mezőgazdasági munkakultúra számos területén is rengeteg ismeretet, tapasztalatot vettünk át a különböző német fejedelemségekből, tartományokból Magyarországra származott – és hosszú időn át itt élő – közösségektől. Igaz, meglehetősen zárt világban éltek, de óriási többségük még a legvadabb náci időkben is lojális volt Magyarországhoz. Vagyis: egyszerre voltak öntudatos németek és hű magyarok. Ez persze a valóságban meglehetősen bonyolultan jutott kifejezésre, és így nyilvánul meg manapság is. Hogy mennyire, azt – egy, a Dunakanyarban fekvő község – Dunabogdány példája mutatja.

Miután Magyarországon véget ért a török uralom, nem fejeződtek be a sorscsapások. Az 1708-1710-es években például pusztító járványok apasztották az amúgy sem túl nagy számú dunabogdányi reformátusságot. Így történetelt, hogy Zichy István gróf, a komáromi uradalomhoz tartozó községbe 1723-ban katolikus sváb telepesekeket hívott. A református magyarok s a katolikus svábok közötti kezdeti bizalmatlanság ugyan lassan oldódott, de már 1727-ben megkötötték az első vegyes házasság. A különféle természeti csapások, járványok, de elsősorban a dunai árvizek mindinkább erőssé tették a kapcsolatokat a két népcsoport között. Így aztán szinte logikus volt, hogy az 1848-as szabadságharcban éppen tanítójuk vezetésével vettek részt a dunabogdányi svábok is. Az 1903-ban felépített állami iskola szükséges voltát a falu világi önkormányzata azzal indokolta, hogy a magyar nyelven való oktatás elősegíti a német nemzetiség magyarrá válását. A svábok lojalitását jelzi az 1896-os millenniumi emlékmű felállítása is. Ezen a lojalitáson ütött rést a hitlerista Volksbund megszervezése. Ennek nyomán 1947-ben körülbelül ezer németet – a falu lakosságának egyharmadát – üzték el itteni szülőhelyéről, hogy aztán helyükre a Felvidékről kitelepített magyarok költözzenek.

Mi a helyzet fél évszázaddal a tragédiák után? Erre a kérdésre kereste a választ Bindorffer Györgyi. „Kettős identitás” című munkája. A szerző, aki a kilencvenes években végzett kintartó kutatómunkát a községben, megállapítja, hogy: „Az 1990-es népszámlálási adatok szerint a 2723 lelket számláló Dunabogdányban nemzetiségét tekintve csupán 755, anyanyelvét tekintve pedig 107 sváb él, de a tényleges arányok szerint a lakosság kétharmadát a svábok teszik ki.” Ugye meglepő megállapítás? Annál is inkább az lehet, mert

azt megállapítani, hogy valójában ki a sváb és ki a magyar, módfelett nehéz.

Nézzünk néhány példát!

Bindorffer Györgyi egyik adatközlője ezt mondja: „Én a svábok közé számítom a lányomat és az unokáimat is. Akkor is, ha ők nem akarják. A vöm is tagadja. Az ő nevével nekem ne mondja már senki, hogy ő nem sváb.” Egy másik dunabogdányi pedig így beszél: „Az én anyám magyar volt, de az apám nem innen vette el, N.-ből hozta. Engem az apai nagyanyám nevelt, aki nem is igen tudott magyarul, tőle tanultam svábul. Ha az egyik szülő ez, a másik meg az, akkor a gyerekek kell eldöntenie. Én is eldöntöttem. Én mindig is svábnak tartottam magam, ma is annak tartom. Magyarországon élő, magyar állampolgárságú svábnak, és az anyanyelvem is sváb. De hiába a neveltetés meg a származás, a mi gyerekeink magyarnak vallják magukat, az idősebb még a származását is megtagadja. Mert ő úgy érez. Mikor mind a két szülőjük sváb.” Megint másik adatközlő: „Nekem a svábság annyit jelent, hogy a nagyszüleim svábul szóltak hozzám. Ha a szüleinket nézzük, akkor mindketten svábok vagyunk, de mindketten magyarnak valljuk magunkat. A férjem, Pesten dolgozik, a munkahelyén senki nem tudja, de senkit nem is érdekel, hogy sváb. Itthon az apjával és az idősebbekkel is kizárólag magyarul beszél.” Nézzünk azonban egy másik szempontot: „A falun kívül senkit sem érdekel, hogy sváb vagyok-e. Felszállok a buszra, és már ugyanolyan vagyok, mint a többiek.” Egy hasonló: „A gyárban a svábok magyarnak számítottak. Tudták, hogy Dunabogdányból jártunk be, de soha senki nem bántott bennünket ezért. Igaz, ott egymás közt mi is magyarul beszélünk.” Még két nyilatkozó: „Nálunk a családban mindenki sváb. Én már magyarul jobban beszélek és jobban is szeretek beszélni. Magyarnak vallom magam, de hogyan is mondhatnám meg az apámnak meg az anyámnak, hogy nekem nem az a fontos, hogy ők..., vagyis mi, svábok vagyunk. Valahol mind a kettő fontos. Mind a kettő másként és másért fontos.” „Figyeld, engem egyáltalán nem érdekel ez a magyar vagyok, sváb vagyok dolog. Sokkal jobban érdekel, hogyan szervezzem meg a nyár-ra a gyerekek nyaralását. De ha mindenképpen akarod, akkor magyar vagyok.”

Bindorffer Györgyi könyve roppant érdekes, és mérhetően lenlül gazdagabb, mint amilyennek egy rövid cikk be tudja mutatni. Nagyon gondolatébresztő. Nyomában eltűnődhetünk például azon, hogy hány millió ember élhet a Kárpát-medencében olyan kettős identitásban, amilyen a dunabogdányiaké. Azon is, hogy mi magyarok, vajon hány nem magyart asszimiláltunk csupán az utóbbi évszázadban, és hány magyart olvasztottak be ugyanakkor a környező országok népei. Egyáltalán minősíthető-e az asszimiláció? Jó dolog-e vagy nem?

Hovanyecz László

A humanitárius segélynyújtás öt évtizede

Menekültek, menedékkérők és kényszervándorlók

Hajlamosak vagyunk a nemzetiségekre és általában a kisebbségekre, mint eleve adott, statikus népcsoportokra gondolni, amelyekhez előszeretettel ragasztjuk a történelmi jelzőt. Annak ellenére, hogy éppen az elmúlt évszázad történelme bizonyíthatja legjobban, milyen védtelenek a nem államalkotó népcsoportok, amelyek pillanatok alatt bármilyen fegyveres ellentét elsődleges áldozataivá válhatnak. Sokszor már maga az összeütközés is eredendően egy adott kisebbség megsemmisítésére vagy elüldözésére ír-

nyul. Az ily módon újrarájzolt térképek csupán a megváltozott népességeloszlást mutathatják: kik és hol válnak új kisebbséggé, azt azonban nem, hogy miként alakul a meghurcolt túlélők és az elnyomók, a régi és új szövetségesek, az ellenségek, menekültek és befogadók közötti viszonyrendszer, amely aztán újabb és újabb konfliktusok forrásául szolgál. Ez nem csupán a kurdok, palesztinok vagy a kelet-timoriak, és általában a harmadik világ „személyes ügye”. Horvátország, Bosznia-Hercegovina és Koszovó példája –

vagy éppen a tavaly szeptemberi repülőgépes terrortámadások és az azokat követő fegyveres küzdelmek – azt bizonyítják, hogy mindez a fejlett világ számára sem csupán konfliktus-menedzselési és finanszírozási probléma.

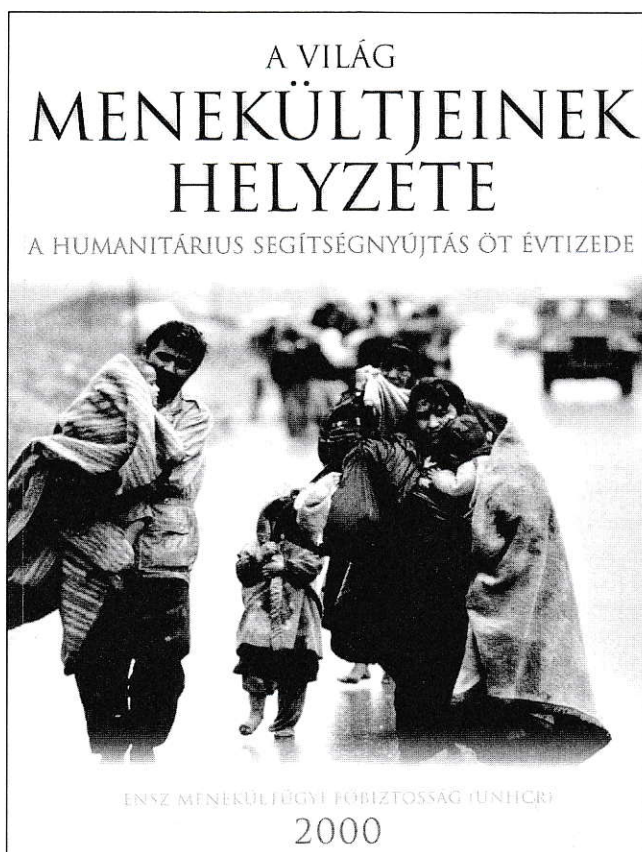
Mindig is voltak háborúk és elnyomás, amelynek, ne felejtjük el: a szegénység is egy formája. Ezek egész népcsoportokat kényszerítettek új otthon keresésére. Az emberiség története során a XX. században azonban először fordult elő, hogy nemzetközi együttműködéssel szembenézzenek ezzel a kérdéssel. Ez már önmagában is óriási dolog. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság (UNHCR) által kiadott – saját történetét bemutató és elemző – „A világ menekültjeinek helyzete” című könyv e kísérlet első ötven évét mutatja be. Az olvasó természetesen élhet a gyanúval, hogy a Főbiztosság ezúton próbálja meg jó színben feltüntetni az általa elért eredményeket, és jelentéktelennek beállítani kudarcait, ám erről szó sincs. A könyvesboltokban nem kapható, de a világ-szervezet budapesti irodájában bárki által beszerezhető kötet nem bő lére eresztett propaganda-röpirat, meg sem kísérel eladni a nem létező sikersztorit. A tizenöt fős szerzőközösség nem csupán a huszadik század főbb menekültügyi válságait mutatja be történelmi és politikai összefüggéseikbe ágyazva, hanem a kezelésük során kialakult intézményrendszer és jogi háttér formálódását is.

Legalább ilyen fontos, hogy a kiadvány bemutatja és elemzi a fejlett országok menekültpolitikáját is, amely szintén rengeteg kérdést vet fel. Keserű elentmondás, hogy az UNHCR-t elsődlegesen finanszírozó államok a nyolcvanas évektől kezdve egyben célországokká is váltak. Így – miközben világszerte a menekültválságok minél humánusabb és liberálisabb megoldását szorgalmazzák – saját hatáiraikon belül szükségszerűen szigorúan lépnek fel a nem egyértelműen politikai okokból menedéket kérőkkel és a törvénytelen bevándorlókkal szemben. Nem csoda, hogy alig tizenkét ország rendelkezik ma igazán humánus bevándorlási politikával. Ezek jelentős része, mint például Új-Zéland is, egyszerűen csak ezért engedheti meg magának ezt a nagyvonalúságot, mert soha nem volt, és várhatóan nem is lesz kitéve számottevő menekültáradatnak. A könyv elfogulatlanul számol be a világszervezet közel fél évszázados működésének számos kudarcairól is, mint amilyen – sok más eset mellett – például a ruandai népiirtással és a balkáni etnikai tisztogatással szembeni tehetetlenség volt.

Igaz, az is kiderül, hogy milyen hihetetlenül összetett és konfliktusokkal teli az UNHCR munkája. Számtalan szempont-ra, és érzékenységre kell folyamatosan tekintettel lenniük. Kiket és hogyan ismer el menekültként? Hová, milyen módon és kinek a támogatásával lehet adott esetben százezreket átszállí-

tani egy másik, biztonságos helyre, ahol aztán zökkenőmentesen kell őket ellátni? Létfontosságú az is, hogy kikkel tud vagy hajlandó a szervezet tárgyalni, hiszen ezzel esetenként éppen egy népirást végrehajtó kormánynak biztosíthat legitimitását. Ezzel értelemszerűen magára haragíthat egy másik politikai csoportot, és saját működését is veszélyezteti. Csak 1992. január 1. – 1999. december 31. között 184-en veszítették életüket feladatuk teljesítése közben az ENSZ nemzetközi és helyi alkalmazottjai közül, s több mint hatvanan váltak túszejtési akciók áldozataivá, tovább bonyolítva ezzel a helyi válsághelyzeteket.

Nehéz nem átlátni a menekültkérdés politikai alárendeltségét – miközben az UNCHR minden helyzetben deklarálta politikailag semleges kell, hogy maradjon. Ilyen körülmények között beszélhetünk olyan eleve abszurd jelenségekről, mint – a könyv által talán túlságosan elfogultan megítélt – Koszovóban zajló humanitárius NATO-háború, vagy Aristide elnök amerikai katonák általi visszahelyezése Haitin, amelynek elsődleges célja az Egyesült Államokba irányuló menekültáradat megfékezése volt. Minden egyes konfliktus újabb és újabb kérdéseket vet fel, valamennyi politikai változás új kiigazításokat tesz szükségessé. Elég utalni például a volt Jugoszláviában zajló háborúra adott válaszként megszületett „ideiglenes védelem” intézményének bevezetésére. Noha a televíziós híradókban végigkövethetjük minden jelentős menekültválság alakulását, a könyvet végigolvasva megdöbbenő, hogy milyen keveset tudunk erről a kérdé-
ről.

Minden egyes válságra adott válasz – legyen az jó vagy rossz –, minden siker és kudarccal felhasználható olyan minták megalkotásához, amelyek sikerrel alkalmazhatók az elkövetkező kiélezett helyzetekben. Akkor is, ha minden kihívás más természetű. Így szolgálhatnak a namíbiai menekült-repatríálás tanulságai a salvadori és guatemalai békefolyamat alapjául, és e módon kapcsolódhat az emberbaráti segélynyújtás a nemzetközi büntetőbíráskodáshoz. „A világ menekültjeinek helyzete” című kötet legfőbb erénye ezen összefüggések megfelelő megvilágítása. A külsejében is tetszetős könyv felépítése egy jó tankönyvhez hasonlatos, amely képes az egymástól elkülönítve tárgyalt témákat – szakszerű, de egyáltalán nem száraz nyelvezeten – követhetően és világosan összefüggésbe hozni egymással. A szöveget számos keretes anyag, grafikon és táblázat egészíti ki. Ez a könyv egyszerre készült a szakembereknek, a kapcsolódó szakterületek kutatóinak, a történelem és a politológia iránt érdeklődőknek, valamint a mindennapok emberének, akiknek talán sosem lesz közvetlen kapcsolatuk menekültekkel, de az ő érdekük is, hogy mindent tudjanak róluk: tisztán, világosan és elfogulatlanul.

Vízer Balázs